

© Uluslararası **İnsan Bilimleri** Dergisi

ISSN: 1303-5134

www.insanbilimleri.com

Cilt: 4 Sayı: 1 Yıl: 2007

1995'TEN GÜNÜMÜZE TÜRK SİYASİ ELİTLERİNİN SOSYOLOJİK ANALİZİ^(**)

Yrd. Doç. Dr. D. Ali ARSLAN^(*)

Özet

Elitler, yalnızca toplumsal konumları bakımından karar verme sürecine en yakın durumda bulunmazlar, aynı zamanda karar verme sürecini yönlendirme ve şekillendirme araçlarını da ellerinde bulundurlar. Toplumun geneline yönelik olarak alınan kararlar hep elitlerin, özellikle de anahtar elitler olarak tanımlanan elit gruplarının damgasını taşır. Türk siyasal hayatının ayrılmaz bir parçası olan Türk siyasi elitlerinin toplumsal özgeçmişlerinin incelenmesi ve sosyal anatomilerinin ortaya konması, yalnızca Türk toplumunun iktidar yapısını daha iyi anlaşılması açısından değil, aynı şekilde ülkemizde yaşanan bir çok sosyal ve siyasi gelişmelerin değerlendirmesinin daha objektif bir şekilde yapılabilmesi için de büyük önem taşır.

Bu çalışmada, toplumsal yapı içinde stratejik konumları işgal eden elitler teorik açıdan incelendikten sonra son 3 dönem (20. Dönem-1995, 21. Dönem-1999, 22. Dönem-2002)'de Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) çatısı altında görev yapmış/yapmakta olan Türk siyasi elitleri incelendi. Söz konusu elit grubu özellikle yaş, cinsiyet, mesleki özgeçmiş, eğitim düzeyi ve görülen eğitimin türü gibi sosyal faktörler açısından ele alındı. Çalışmanın sonuçları, Günümüz Türk siyasi elitlerinin orta ve ortanın üstü yaşta, üniversite mezunu, sivil bürokrasi-yönetici ve hukukçu kökenli, evli erkeklerin, egemen olduğu bir elit grubu olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Türk toplumunun genel durumu ile kıyaslandığında, Günümüz Türk siyasi elitlerinin, elitist bir görünüm sergilediği kolaylıkla söylenebilir. Bununla birlikte, bu elitist görünüm, her geçen gün azalma eğilimi göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Elit, Elit Teorisi, İktidar, Türk Elitleri, Türk Siyasi Elitleri, Günümüz Türk Siyasi Elitleri.

^(**) Çalışma, 5-9 Haziran 2005 tarihleri arasında, Celalabat-Kırgızistan'da gerçekleştirilen III. Uluslararası Türk Dünyası Sosyal Bilimler Kongresi'ne, bildiri olarak sunulmuştur.

^(*)Sosyolog ve siyaset bilimci. İngiltere'de "University of Surrey" de, Sosyal bilimler metodolojisi alanında yüksek lisans (MSc.) ve yine aynı üniversitede, siyaset sosyolojisi alanında doktora (PhD) yaptı. Sosyolojinin değişik dallarında çok sayıda akademik çalışması bulunan araştırmacı Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi'nde dekan yardımcısı, orta öğretim sosyal alanlar eğitimi bölüm başkanlığı görevlerinde de bulundu. Halen, Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji bölümünde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

Adres: Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji bölümü, Çiftlikköy Kampusu,
33100-Mersin / TÜRKİYE,

Tel: (0324) 361 00 01/ 46 83, **Belgegeçer:** (0324) 361 00 46, **GSM:** 0532 270 81 45,

E-posta: aliarslan@mersin.edu.tr cimderaslan@hotmail.com

SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF CONTEMPORARY TURKISH POLITICAL ELITES

Assist. Prof. Dr. D. Ali ARSLAN

Abstract

This study was designed to find general characteristics of Contemporary Turkish political Elites since 1995 up to date. Social background characteristics were employed to realise the purposes. Documentary and historical research techniques were used during the study.

As a result of examining the Contemporary Turkish political elites (since 1995 up to 2005) these major findings were discovered: the large majority of the Turkish parliamentary elites were well educated, male, middle aged, married and with a small family size. Also, more than 25 percent of Turkish Elites are trader and businessmen. Moreover the size of the groups of lawyers, civil bureaucrats and managers, educators and free professions was also meaningful.

Contemporary Turkish political elites have exhibited an elitist character as compared with Turkish society, but this elitist character and male domination has begun to change in recent years.

Keywords: *Democracy, Elite, Elite Theory, Power, Turkish Elites, Turkish Political Elites, Contemporary Turkish Political Elites*

1. GİRİŞ

Türk siyasi elitleri, en genel anlamıyla Cumhurbaşkanlığı, başbakanlık, parlamento gibi Türk siyasi hayatının kalbinin attığı kurumların bazen başı, kimi zaman ise bir üyesi olarak yaptıkları görevlerle toplumsal ve siyasi yaşantımızda ön plana çıkmış bireyler olarak tanımlanabilir.

Türk siyasal hayatının ayrılmaz bir parçası olan Türk siyasi elitlerinin toplumsal özgeçmişlerinin incelenmesi ve sosyal anatomilerinin ortaya konması, yalnızca Türk toplumunun iktidar yapısını daha iyi anlaşılması açısından değil, aynı şekilde ülkemizde yaşanan bir çok sosyal ve siyasi gelişmelerin değerlendirmesinin daha objektif bir şekilde yapılabilmesi için de büyük önem taşır. Buldukları konum, kontrol ettikleri toplumsal kaynaklar ve sahip oldukları güç bakımından toplumun hiyerarşik yapısının en üst katmanlarını oluşturan siyasi elitler, diğer bazı elit grupları ile birlikte, yalnızca toplumda uyulması gereken kuralları belirlemekle kalmazlar, aynı zamanda milyonlarca insanın oynayacağı rolleri de belirlerler. Deyim yerindeyse toplumun kaderinin yanı sıra, bireylerin kaderini de onlar çizerler.

Bu realiteden yola çıkarak çalışmada, son 3 dönem (20. Dönem-1995, 21. Dönem-1999, 22. Dönem-2002)'de Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) çatısı altında görev yapmış/yapmakta olan Türk siyasi elitlerinin sosyolojik profilleri araştırıldı.

2. MATERYAL VE YÖNTEM:

Genel olarak elit çalışmalarında, araştırma evrenini ve örneklem kümesini belirlerken başlıca 4 teknik kullanılır:

- 1- Konumsal (kurumsal) analiz. (Positional Approach)
- 2- Ünsel analiz. (Reputational analysis)
- 3- Kararsal analiz. (Decisional analysis)
- 4- Sentez teknikler. (Snowball analysis)

Bütün bu tekniklerin ortak hedefi, karar verme sürecinde en etkili olan, bu süreçte konum itibarıyla en üstlerde bulunan ve iktidar bakımından en güçlü olan bireyleri belirlemektir. Bu konuda en yaygın olarak kullanılan tekniklerin başında “konumsal analiz” tekniği gelir. Konumsal analistler en etkin ve en güçlü karar vericileri belirlemek için kurumsal kayıtları kullanırlar.

İki ana bölümden oluşan çalışmada, metodolojik (Gilbert, 1994, Hertz, 1995, Moyser & Wagstaffe, 1987) açıdan araştırmanın evrenini tanımlamak için “kurumsal yaklaşım” kullanılacak. Örneklem kümesini belirlerken de “konumsal analiz tekniği” kullanılacak. Teorik yönü ağır basan ilk bölümde, iktidar ya da toplumsal ve siyasi güç konusunda bu güne değin ortaya konulmuş düşüncelerin genel bir değerlendirilmesi yapılacak. Bu bağlamda özellikle bu alandaki iki temel yaklaşım olan sınıf teorisi ve elit teorisi üzerinde durulacak. Sınıf teorisinin ve elit teorisinin temel açıklamaları ile birlikte ayrıntılı olarak incelenmesindeki asıl amaç, her iki yaklaşımla ilgili olarak son yıllara kadar üzerinde az durulmuş olan bazı noktalardan hareketle, bu konularda sıklıkla ileri sürülen gelen bir takım spekülasyon değerlendirmelerin bir son bulmasına katkıda bulunmaktır. Bunu gerçekleştirirken de, çağdaş batılı sosyal bilimcilerin, özellikle de Eva Etzioni ve John Scott’un çalışmalarından yararlanılacak.

Araştırmanın en önemli bölümü olan ikinci bölümde ise daha çok ülkemizde elit olgusu ve Türk siyasi elitleri (Arslan, 2005-a; 2005-b) üzerinde durulacak. Özellikle siyasi elitlere yönelik bulgu ve değerlendirmelerin ağır bastığı bu bölümde, Türk toplumunun siyasi yapısı ve ülkedeki güç dengelerine ilişkin bir takım genel bulgulara da yer verilecek. Türk siyasi elitleri ile ilgili bölümde, içerik ve kapsam bakımından sistematik bir bütünlük ortaya koymak amacıyla, 1995’den günümüze TBMM çatısı altında görev yapmış ve sayıları 1650’yi bulan milletvekilleri incelenerek, her bir parlamento dönemi için bir “data-set” olmak üzere toplam 3 ayrı data-set oluşturulacak. Bu data-setler oluşturulurken temel kaynak olarak TBMM kayıt ve yayınlarının yanı sıra, çeşitli resmi ve resmi olmayan yayınlar, biyografiler ve daha önce yapılmış çalışmalarda ortaya konan bulgulardan da yararlanılacak. Toplanan veriler, SPSS programı kullanılarak analiz edilecek (Altunışık, 2004).

3. KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TEORİK TEMEL

3.1. ELİT YA DA SEÇKİN

Köken olarak Latince “eligre” ve “electa” dan gelen “elit” kavramı, Fransızca “elite” sözcüğünden dilimize geçmiştir. Eligre sözcüğü latince’de seçme, “electa” ise seçilmiş, en iyisi anlamına gelir. Kavrama, sosyal bilimler alanında popülerlik kazandıran Vilfredo Pareto (1968) ve Gaetano Mosca (1939)’dır. Elit sözcüğünü sosyal bilimlerde ilk kullanan Gaetano Mosca, bu sözcüğü, Fransız sosyolog Henri de Saint Simon’dan etkilenerek keşfetmiştir. Bilimsel alanda ün kazanması ise Pareto sayesinde olmuştur. Pareto elit’i, belirli hiyerarşik yapılanmalar içinde en üst konumu elinde bulunduranlar veya kendi faaliyet alanının en iyileri, en etkilileri olarak tanımlar (Arslan, 1995: 12).

Bir başka deyimle, Pareto'ya göre elit, kendi çalışma alanlarında en üst konumda, zirvede bulunan insanların oluşturduğu toplumsal sınıftır (Arslan 1997: 22 ve 1995: 4).

Sosyalbilimlerde kavramlar genellikle teorik ve metodolojik (Hertz & Imber, 1995; Gilbert, 1994) açıdan tanımlanır. Teorik açıdan elit kavramı, kurumsal iktidara sahip, toplumsal kaynakları kontrol edebilecek konumda bulunan, karar verme sürecini doğrudan ya da dolaylı olarak ciddi bir şekilde etkileme (aktif ya da potansiyel olarak) yetisine sahip, karşıtlarına rağmen istek ve amaçlarını gerçekleştirebilen bireyler olarak tanımlanabilir.

Güç (iktidar) (Bachrach, 1962; Dahl, 1961), konum bakımından toplumsal kaynakları kontrolünde etkin ve toplumsal karar verme sürecinde etkili olabilmek ve tanımlamanın temelinin oluşturmaktadır (Scott, 1991). Sözü edilen temel toplumsal kaynaklar zenginlik, prestij, statü gibi sosyal ve ekonomik kaynakların yanı sıra, karizma, motivasyon, enerji, zaman gibi bireysel kaynakları da içerir. Toplumsal karar verme sürecini etkileme yetisi konusunda sözü edilen toplumsal kararlar, toplumun tamamını ilgilendiren kararlar olabileceği gibi, toplumun büyük çoğunluğunu etkileyecek türden kararlar veya belli bir toplumsal kesimi ilgilendiren kararlar da olabilir (Mills, 1956). Karar verme sürecini etkileme ise, karar verme sürecine katılım şeklinde “doğrudan” olabileceği gibi; lobcilik, baskı grubu oluşturma, kamuoyu yaratma şeklinde “dolaylı” yollardan da olabilmektedir.

3. 2. SİYASİ ELİT

Çalışmada siyasi elitler (Landau, 1980), metodolojik açıdan ve “konumsal yaklaşım” kullanılarak tanımlandı. Genel olarak siyasi elitler, siyaset kurumu içinde en üst ya da en üste yakın konumları işgal eden bireyler olarak tanımlanabilir. Bir başka anlatımla, siyasi partiler ile yasama ve yürütme organlarında en etkin ve yetkin konumdaki bireyler, siyasi elit kavramına girer. Siyasi parti liderleri, siyasi partilerin genel sekreterleri ve en etkili diğer üst kurul üyeleri, milletvekilleri, hükümet başkanları ve bakanlar, meclis başkanları, Cumhurbaşkanı ya da devlet başkanı gibi elitler bu tanım kapsamında incelenebilir. Bu çalışmada siyasi elit (Turhan, 1991) kavramının kapsamı, son üç dönem (1995-2005 yılları arası) Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında görev yapmış/yapmakta olan milletvekilleri ile sınırlı tutuldu.

4. GÜNÜMÜZ TÜRK SİYASİ ELİTLERİNİN SOSYAL ANATOMİSİ

Toplumların sosyo-politik yapıları araştırılırken genellikle “eşitsizlik” olgusundan yola çıkılarak, toplumların “iktidar yapısı” ve toplumsal yapı içinde cereyan eden “güç ilişkileri” incelenir. Bu

yapılırken de ya “sınıf teorisi” (Meisel, 1962) ya da “elit teorisi” (Arslan, 2004-a; 2004-b; 2003) kullanılır. Bu bağlamda sınıf teorisi, sınıf farklılaşmasını açıklarken “sahiplik” ve “kontrol” kavramlarını kullanır. Elit teorisi ise daha çok sosyo-politik eşitsizlikleri ön planda tutar.

Elit teorisi (Etzioni, 1993; 1995) ağırlıklı olarak iktidar (güç) üzerinde yoğunlaşmasına rağmen öteki toplumsal kaynaklar üzerinde de durur (Arslan, 1998). Elit teorisine göre toplumlar iki kategoriye ayrılır; güç sahibi ve yöneten “azlar”, yönetilen “çoklar”. Elit olarak adlandırılan bu yöneten azlar, gücü etkin bir şekilde tekellerinde tutarlar (Arslan, 2004-c; 2004-d). Önemli kararları da onlar verirler. Ötekiler ya da geniş halk yığınları ise göreceli olarak güçsüzdür ve azınlığın kararlarını kabul etmekten başka seçenekleri son derece sınırlıdır.

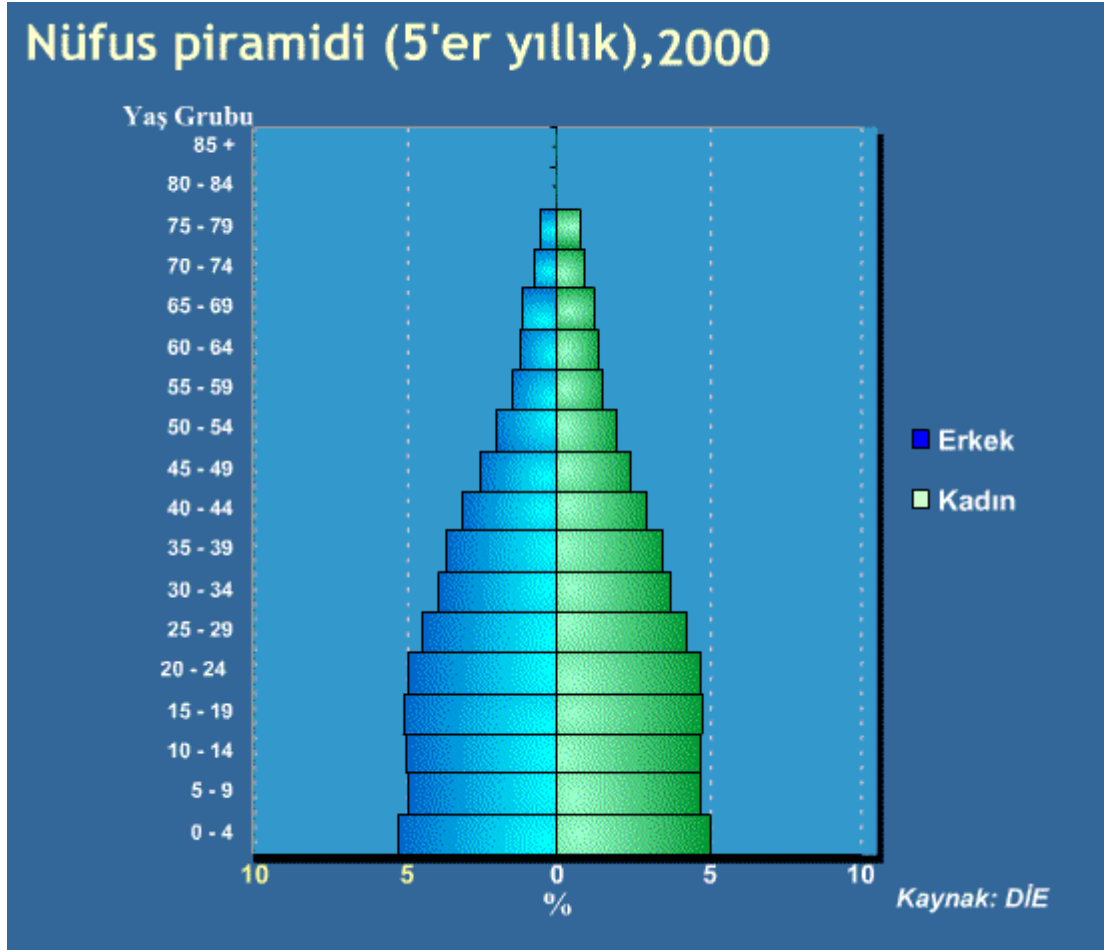
Çalışmada, elit teorisinin ortaya koyduğu kuramsal birikimden hareketle, siyasi gücü elinde bulunduran, top yekun toplumun uyması gereken kuralları ve oynaması gereken rolleri belirleyici konumda bulunan günümüz Türk siyasi elitlerinin sosyolojik profilleri (Arslan, 2004-e), 1995’ten günümüze uzanan süreç içinde, yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve eğitim türü, meslek, medeni durum gibi temel sosyolojik değişkenler kullanılarak incelendi.

4.1. YAŞ

Bir çok gelişmiş, gelişmekte olan ya da az gelişmiş toplumda olduğu gibi, günümüz Türk toplumunda da halen oldukça önemli bir sosyolojik faktör olarak varlığını sürdürmektedir. Son yıllarda yaşanan olumlu bazı gelişmelere ve “Akıl yaşta değil, baştadır” şeklinde genel toplumsal önermelere rağmen yaş, özel ve geleneksel bir statü sembolü olarak toplumsal yaşamda etkili olmaya devam etmektedir.

Figür 1

2000 Genel Nüfus Sayımına Göre Türkiye Nüfus Piramidi

Kaynak: Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) – Türkiye'nin Web Sayfasından Alınmıştır.
http://www.un.org.tr/unfpa_tur/populationdynamics1turkey.asp

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu – Türkiye'nin (Figür 1) verileri de açıkça göstermektedir ki, günümüz Türkiye'si, büyük bir genç nüfusa sahip olmak gibi çok büyük bir ayrıcalığa sahip bulunmaktadır. Bununla birlikte, bu genç ve dinamik nüfustan, diğer alanlarda olduğu gibi, siyasi alanda da yeterince yararlanıldığı söylenemez. Genç nüfusun, orta yaşlı ve ileri yaşlılar tarafından siyaset sahnesinden izolasyonu, dün olduğu gibi bugün de sürmektedir. Daha önceleri Anayasa'nın 76. maddesinde yer alan, milletvekili adayı olabilmek için 30 yaşın üzerinde olma zorunluluğu, son düzenlemelerle 25 yaşa indirilmiş olduğu halde, günümüz Türk parlamentosunda 30 yaşın altında hiçbir milletvekili bulunmamaktadır. Oysa 30 yaş ve altı nüfus grubu, günümüz Türkiye nüfusunun yüzde 60'ından fazlasının oluşturmaktadır.

Tablo-1

Türk Siyasi Elitlerinin Yaş Ortalaması

PARLAMENTO	Yaş Ortalaması
20. Dönem (1995)	48.28
21. Dönem (1999)	48.9
22. Dönem (2002)	48.32
Genel Ortalama Yaş	48.5

Tablo-2

Türk Siyasi Elitlerinin Dönemlere Göre Yaş Grupları.

Parlamento	YAŞ GRUPLARI (%)					
	30-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75, +
20. Dönem (1995)	2.74	33.76	42.34	16.42	4.74	-
21. Dönem (1999)	2.9	29	45.9	18.2	4	-
22. Dönem (2002)	5.8	25.8	45.1	20.4	2.7	0.2
Yaş Gruplarının Ortalama Oranı	3.81	29.52	44.45	18.34	3.81	0.06

Bunun da ötesinde, Tablo 2’de de görüldüğü gibi, milletvekilliği açısından erken genç kategorisi olarak adlandırılabilir 35 yaş altı Türk nüfusunun, son üç dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde temsil edilme oranı yüzde 4’ü bile bulmamaktadır. Bu ise, Türk siyaset hayatında köşe başlarını tutmuş durumda olan orta ve ortanın üstü yaş gruplarından bireylerin (Tablo 1’de de görüldüğü gibi), uzun yıllardan beridir ellerinde bulundurdukları bu ayrıcalığı kimseye kaptırmamakta ısrarlı ve kararlı olduğunu göstermektedir (Frey, 1965: 71). Daha önce gösterdikleri “yasal engel” mazereti de ortadan kalkmış olmasına rağmen, dominant yaş grubunun siyasi iktidara gençlerle paylaşım konusunda pek de gönüllü olmayacağı, gençlerin parlamentoda temsili sembolik olmaktan öte geçemeyeceği gözlemlenmektedir.

4.2. MESLEK

Günümüzde, elit dolaşım süreci (Pareto, 1968; Mosca, 1939) üzerinde önemli bir etkiye bir diğer faktör de, mesleki özgeçmiştir. Özellikle günümüz Türk toplumu açısından bakıldığında, dün olduğu gibi bugün de, bazı meslek grupları üyelerine, toplumsal güç hiyerarşisi içinde üst basamaklara ulaşma sürecinde, önemli fırsatlar, olanaklar ve ayrıcalıklar sunmaktadır. Bu durum, üçüncü bin yılda, Türkiye’de siyasi elitlerin dolaşım süreci açısından da geçerliliğini korumaktadır (Arslan, 2003-c; 2003-d).

Ali Arslan: Günümüz Türk siyasi elitlerinin sosyolojik analizi

Sivil bürokratlar, çok partili dönem başlarına kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, (Arslan, 2003-c) en büyük meslek grubunu oluştururken, çok partili dönemle (Albayrak, 2004) birlikte, profesyonel meslek grupları (avukatlar, mühendis ve mimarlar, doktorlar, dişçiler,...gibi) önemli oranda varlık göstermeye başlamıştır. Adnan Menderes'in de hukukçu bir milletvekili olması ile ne ölçüde ilişkilidir bilinmez fakat, Demokrat Parti'nin Türk siyasi hayatında önemli bir faktör olarak boy göstermeye başladığı bu dönemde, hukukçu kökenli milletvekillerinin oranında, gözle görülür bir artış yaşanır. 1970'li yılların sonuna doğru ise sivil bürokrat ve yönetici kökenli siyasi elitler tekrar en etkin meslek grubu konumuna geçer ve bu durum günümüze kadar sürer (Arslan, 2001). Tablo 3'te de görüldüğü gibi, 2005 yılı itibarı ile, Türkiye Büyük Millet Meclisi çatısı altında görev yapan milletvekillerinin dörtte birinden fazlası, kamu sektöründe ya da özel sektörde yöneticilik görevinden parlamentoya dikey geçiş yapmıştır.

Tablo-3
Türk Siyasi Elitlerinin Mesleksel Özgeçmişleri.

DÖNEM	MESLEKLER (%)		
	20. Dönem (1995) (*)	21. Dönem (1999)	22. Dönem (2002)
Siv. Bür. & Yön.	11.1	20.0	26.2
Hukuk	15.7	12.9	15.3
Müh.&Mim	15.9	5.8	3.6
Tıpçı	4.93	5.1	3.1
Müteahhit	1.46	6.4	4.0
Tıp Bil.	3.47	2.7	2.7
Eğitim	13.87	16.0	14.0
Asker-Polis	1.64	1.6	0.4
Tic & San.	15.7	20.9	26.0
Sendikalar	0.91	0.5	0.9
Din	2.37	1.5	0.5
Gazeteci-Yazar	2	2.4	2.0
Ötekiler	10.95	4	1.3
Toplam	100	100	100

(*) 20. Dönem TBMM Albümü, giriş bölümündeki veriler temel alınarak hesaplanmıştır.

Günümüz Türk siyasi hayatında, en az sivil bürokrat ve yöneticiler kadar etkili olan bir başka meslek grubu da tüccar ve sanayicilerdir. Onları ise avukat, hakim ve savcılarının oluşturduğu hukukçular takip etmektedir. Türkiye'nin kaderinin tayin eden siyasi elitler arasında, son dönemlerde önemli ölçüde varlık göstermeye başlayan bir başka meslek grubu da üniversite hocaları ve öğretmenlerini oluşturduğu eğitimcilerdir. 21. ve 22. dönem parlamentosunda bu meslek grubunun ortalama temsil edilme oranı yüzde 15'i bulmuştur. Öte yandan, son 3 dönem parlamentosunda mesleksel

kompozisyon bakımından dikkat çeken bir başka durum da Asker ve polis kökenli milletvekillerinin meclis aritmetiği içindeki azalıştır. Çok partili dönem öncesinde özellikle askerler, yüzde 15'i aşan oranlarda bir temsil edilme gücüne sahip iken, 1970'lere gelindiğine bu oran yüzde 7'ye kadar gerilemiştir. Takip eden süreçte de düşüş trendi sürmüştür, 1983-1995 yılları arasında bu oran yarı yarıya azalmıştır (Arslan, 2005-b). Tablo 3'te de görüldüğü gibi, günümüzde ise asker ve polislerin birlikte temsil edilme oranı yüzde 1'in bile altına gerilemiştir.

4.3. EĞİTİM VE YABANCI DİL

İtalyan düşünür Vilfredo Pareto (1968)'nin "Tarih, aristokrasilerin mezarlığıdır" sözünün de özetlediği gibi, elit dolaşımı (Jary, 1991: 70) ya da elitlerin deveranı kavramı, toplumsal yapıdaki yukarıdan aşağıya ya da aşağıdan yukarıya doğru gerçekleşen ve sürüp giden dikey hareketlilikleri, bir başka anlatımla elit grupları içindeki yer değiştirme ve yenilenmeleri anlatmak için kullanılır. Elitlerin dolaşımında, bireysel faktörlerin yanı sıra toplumsal faktörler de etkilidir.

Elitlerin dolaşımı sürecinde bir çok sosyal, psikolojik ve biyolojik faktörler etkin rol oynadığı görülür. Bu faktörlerin ilk akla gelenleri arasında sosyal sınıf, eğitim, ailesel öz geçmiş (toplumsal köken), yaş, cinsiyet, bireysel ve psikolojik özellikler, ...vb. dir. Bununla birlikte aile bağları (sosyal orijin) ve eğitim etkenleri (Macdonald, 1977), en çok üzerinde durulan faktörlerdendir (Arslan, 2003-f).

Günümüz Türk siyasi hayatında elit dolaşımı sürecinde etkili olan faktörlerin başında eğitim gelmektedir (Arslan, 2004-f). Eğitim, yalnızca nicelik bakımından yani eğitim düzeyi olarak değil, alınan eğitimin niteliği de bu süreçte oldukça belirleyici rol oynamaktadır. Eğitim faktörünün elit dolaşım sürecindeki etkinliği de her geçen gün daha da artmaktadır. Örneğin 1946-1995 yılları arasında TBMM çatısı altında görev yapmış milletvekillerinin ortalama yüzde 77'si üniversite mezunu iken, Tablo 4'te de gözlemlenebileceği gibi, günümüz Türk siyasi elitleri arasında üniversite mezunlarının ortalama oranı yüzde 90'a ulaşmıştır.

Tablo-4

Türk Siyasi Elitlerinin Eğitim Düzeyleri ve Yabancı Dil Ortalaması.

DÖNEMLER	EĞİTİM DÜZEYİ (%)				YABANCI DİL DURUMU (%)					Yabancı Dil Ortalaması
	Üniversite	Lise	Orta- okul	İlkokul	Bir	İki	Üç	Dört	Bilmi- yor	
20. Dönem (1995)	88.32	8.58	2.19	0.91	-	-	-	-	-	-
21. Dönem (1999)	90.81	6.43	1.65	1.11	58.5	20	3.8	0.9	16.8	1.14
22. Dönem (2002)	89.28	7.09	2.18	1.45	55.1	18	5.3	0.4	21.3	1.08
Genel Ortalama	89.47	7.37	2	1.16	56.8	19	4.55	0.65	19	1.11

Ortaokul ve ilkokul mezunlarının 1995-2005 dönemi parlamentolarındaki ortalama temsil edilme oranı ile 1946-1991 dönemleri ortalaması karşılaştırıldığında bu değişim daha net bir şekilde gözler önüne serilir: 1946-1991 döneminde yalnızca ortaokul mezunu milletvekillerinin oranı yüzde 8.5, yalnızca ilkokul eğitilmiş milletvekillerinin oranı ise yüzde 5'tir (Arslan, 2003-c). Son üç parlamentoyu kapsayan 1995-2005 döneminde ise, yalnızca ortaokul mezunu parlamenterlerin oranı yüzde 2, yalnızca ilkokul mezunu parlamenterlerin oranı ise yüzde 1.2'dir.

Tablo-5

Türk Siyasi Elitlerinin Yabancı Dil Bilme Durumları

	21. Dönem	22. Dönem	Ortalama
Yabancı Dil Bilmiyor	16.8	21.3	19
Bir Yabancı Dil	58.5	55.1	56.8
İki Yabancı Dil	20.0	18.0	19
Üç Yabancı Dil	3.8	5.3	4.55
Dört Yabancı Dil	0.9	0.4	0.65
Total	100	100	100

Yabancı dil bilme konusunda da Türk siyasi elitleri, Türk toplumunun geneline oranla seçkin bir görünüm sergiler. Eğitim düzeyi gibi yabancı dil bilgisi de, her geçen gün elit dolaşım süreci üzerinde etkisini arttırmaktadır. 1946-1991 döneminde milletvekillerinin yaklaşık yüzde 70'i en az bir yabancı dil bilmekte iken (Arslan, 2003-c), Tablo 6'da da görüldüğü gibi günümüzde bu oran yüzde 80'i aşmıştır. Türk siyasi elitlerinin yabancı dil ortalaması is 1.11'dir (Tablo 4).

Tablo-6

Türk Siyasi Elitlerinin Aldıkları Eğitimin Türü

Eğitim Türü	20. Dönem (Sayı) (*)	21. Dönem %	22. Dönem %	Ortalama
Hukuk	(107)	16,8	18,0	17.4
Mühendislik ve Mimarlık	(100)	18,5	20,0	19.25
Sosyal-Politik-Ekon. Ve Tic. Bilimler	(150)	22,7	25,8	24.25
Tıp	(37)	7,9	5,5	6.7
Askeri Okul	(10)	0,9	0,9	0.9
Eğitim	(30)	7,3	6,9	7.1
Ziraat	(12)	3,8	1,6	2.7
İlahiyat	(37)	4,6	6,7	5.7
Tıbbi Bilimler (Ecz., Vet., Diş Hek.)	(20)	4,2	4,0	4.1
Öteki	(13)	4,8	,7	2.75
İlişkisi (ün. Eğ.) Yok	(64)	8,4	9,8	9.1
Toplam	-	100,0	100,0	100

(*) 20. Dönem TBMM Albümü, giriş bölümündeki veriler temel alınarak hesaplanmıştır.

Eğitim faktörünün bir başka önemli bileşeni de alınan eğitimin türüdür. Bir başka anlatımla eğitim faktörü baz alındığında, Türkiye’de siyasi elit dolaşımı sürecinde eğitim düzeyi ve yabancı dil bilgisinin yanı sıra, alınan eğitimin türü de oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Tablo 6’da da görüldüğü gibi, üniversitelerin bazı bölümlerinin mezunları olmak, bireyleri elit dolaşım sürecinde daha avantajlı kılmaktadır. Bu bölümlerin başında hukuk, mühendislik, siyaset bilim ve ekonomi ağırlıklı olmak üzere sosyal-ticari bilimler, tıp ve eğitim gelmektedir.

4.4. GÜNÜMÜZ TÜRK SİYASİ ELİTLERİNİN CİNSİYETİ VE MEDENİ DURUMU

Bilindiği gibi Atatürk tarafından, Türk kadınına seçme ve seçilme hakkı bir çok batılı ülkelerden çok daha önce verildi. Türk kadını, 1930 yılında seçme, 1934 yılında da seçilme hakkına kavuştu. Türk kadını milletvekili seçilebilme hakkını ilk kez 1935 genel seçimlerinde kullandı ve seçimler sonucunda 18 kadın milletvekili parlamentoya girdi. O günün parlamento aritmetiği içinde yüzde 3.8’lik bir orana karşılık gelen bu oldukça olumlu başlangıç, ne var ki takip eden süreç içinde sürdürülemedi (Arslan, 2004-g; 2004-h).

Günümüzde bile Türk kadını, yasalar karşısında erkeği ile birlikte sahip olduğu eşit hakları toplumsal hayatta ve özellikle de siyasette kullanamamaktadır. Bu durumda, kadınların haklarını kullanma konusundaki tembelliği kadar, toplumsal hayatın hemen her tarafında olduğu gibi siyasi hayatta da

köşe başlarını tutmuş durumda bulunan erkeklerin iktidarı paylaşma konusundaki gönülsüzlüğü de büyük rol oynamaktadır.

Tablo 7’de de görüldüğü gibi cinsiyet etkeni, ülkemizde siyasi elit deveranı üzerinde rol oynayan en önemli faktörlerden bir tanesidir. Üçüncü bin yılda bile, kadınların parlamentoda temsil edilme oranı yüzde 4’ü bile aşamamaktadır. 1946’dan 1995’e kadar olan süreçte Türk kadınının ortalama temsil edilme oranı ise yalnızca 1.3’tür. Bu çağdaş bir toplum için yüz kızartıcı durumun en büyük sorumlusu ise hiç kuşkusuz, yüzde 98.7’lik bir temsil edilme oranına sahip olan Türk erkeğidir. Öyle görünüyor ki, çağdaş dünyada olduğu gibi Türk demokrasisinin de en önemli açmazlarından birisi yaşçılık ise bir diğeri de cinsiyetçiliktir.

Tablo-7
Türk Siyasi Elitlerinin Cinsiyet, Medeni Durum ve Aile Büyüklüğü.

DÖNEMLER	CİNSİYET (%)		MEDENİ DURUM (%)	
	KADIN	ERKEK	EVLİ	BEKAR-DUL
20. Dönem (1995)	2.4	97.6	96.5	3.5
21. Dönem (1999)	4	96	96.7	3.3
22. Dönem (2002)	4.4	95.6	97.5	2.5
Genel Ortalama	3.6	96.4	96.9	3.1

Aynı dönem, medeni durum kriterine göre incelendiğinde de cinsiyettekinde benzer bulgular ile karşılaşılır. Günümüz Türk siyasi elitlerinin yaklaşık yüzde 97’sini evli milletvekilleri oluşturur. Evli milletvekillerinin parlamentoda temsil edilme oranı özellikle 1940’lı yıllarda artış trendine girdi ve bu durum günümüze kadar sürdü. 1946-1995 yıllarını kapsayan dönemde, evli Türk siyasi elitlerinin ortalama oranı yüzde 93.7 iken, bekar ve dulların oranı yalnızca yüzde 6.3’tür (Arslan, 2003-d). Bu durum Türk toplumunun evliliğe, ister bir kurum isterse bir yaşam tarzı olarak, büyük bir önem atfettiği gerçeğiyle ilişkilendirilebilir.

5. GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Elitlerin özellikle de Türk siyasi elitlerinin toplumsal özgeçmişlerinin incelenmesi ve sosyal anatomilerinin ortaya konması, Türk toplumunun iktidar yapısının daha iyi anlaşılmasında olduğu kadar, ülkede yaşanan bir çok sosyal ve siyasi gelişmelerin değerlendirmesinin objektif şekilde yapılabilmesin yardımcı olması açısından da önemlidir. Konumlar, kontrol ettikleri toplumsal kaynaklar ve sahip oldukları güç bakımından toplumun hiyerarşik yapısının en üst katmanlarını

Ali Arslan: Günümüz Türk siyasi elitlerinin sosyolojik analizi

---

oluşturan elitler, yalnızca toplumda uyulması gereken kuralları belirlemekle kalmazlar, aynı zamanda milyonlarca insanın oynayacağı rolleri de belirlerler. Ülkenin yaşantısını büyük ölçüde onlar yönlendirir, toplumun rotasını onlar çizer, devlet ve toplumun portresinin şekillendirilmesinde de yine onlar en önemli rolü oynarlar.

Bu saptamalardan yola çıkılarak, 1995'ten günümüze kadar geçen süreçte Türk toplumunun, toplumsal ve siyasal yaşantısına yön vermiş ve vermekte olan Türk siyasi elitlerine yönelik olarak gerçekleştirilen araştırmada özetle şu bulgulara ulaşıldı: Günümüz Türk siyasi elitleri arasında bazı toplumsal gruplar aşırı şekilde temsil edilirken, bazı toplumsal kesimler toplum içindeki varlıklarına oranla çok daha az oranda temsil edilmektedirler. Söz konusu elit grubu özellikle yaş, cinsiyet, mesleki geçmiş, eğitim düzeyi ve görülen eğitimin türü (Boyd, 1973; Macdonald, 1977) gibi sosyal faktörler açısından ele alınıp incelendiğinde bu eşitsizlik açık bir şekilde gözler önüne serilir.

Özetle, Türk siyasi elitleri orta ve ortanın üstü yaşta, üniversite mezunu, sivil bürokrasi-yönetici ve hukukçu kökenli, evli erkeklerin, egemen olduğu bir elit grubudur. Bunlar da göstermektedir ki, Türkiye'de siyasi gücün toplumsal kesimler arasında dağılımı konusunda büyük bir eşitsizlik söz konusudur. Klasik demokrasi teorisinin "salt eşitlikçilik" ilkesi ile taban tabana zıt bir görünüm oluşturan bu durum, ancak elit teorisi ile, özellikle de elitist (Etzion, 1993) elit teorisi ile açıklanabilir.

Konuya, Pareto'nun "tarih, aristokrasilerin mezarlığıdır" sözünün açıkça ifade ettiği "elit dolaşımı" kavramı (Jary, 1991: 70) temelinden yaklaşıldığında da, günümüz Türk toplumunda elitlerin dolaşımı sürecinde bir çok sosyal, psikolojik ve biyolojik faktörler etkin rol oynadığı görülür. Bu faktörlerin ilk akla gelenleri arasında sosyal sınıf, eğitim, ailesel geçmiş (toplumsal köken), yaş, cinsiyet, mesleki geçmiş, ...vb. gibi bireysel ve psikolojik etkenler sayılabilir.

Gelişmekte olan ve az gelişmiş toplumlarda, elit dolaşımı süreci üzerinde önemli rol oynayan aristokratik etkenler, belirli ölçülerde de olsa, gelişmiş toplumlarda da etkisini sürdürmekle birlikte, Putnam'ın (1976: 172) da vurguladığı gibi, Amerika'da, Türkiye'de, Hollanda'da, Japonya'da, Sri Lanka'da ve öteki bir çok ülkede böylesi aristokratik etkenler giderek etkisini yitirmeye, buna karşın bireysel başarı elit dolaşımı sürecinde önemli bir faktör haline dönüşmeye başlamıştır

KAYNAKÇA:

ALBAYRAK, M. (2004), Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti, Ankara: Phoenix Yayınları.

ARSLAN, A. (2005-a), "Tek Partili Dönem Ve Çok Partili Dönem Türk Siyasi Elitlerinin Toplumsal Profillerinin Karşılaştırmalı İncelemesi", "**İş-Güç**" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, cilt: 7, Sayı: 1, 2005, http://www.isguc.org/arc_view.php?ex=240, 8.3.2005.

ARSLAN, A. (2005-b), "The Evaluation Of Parliamentary Democracy In Turkey And Turkish Political Elites". Historia Actual On-Line, (Contemporary History Association – Asociacion De Historia Actual) v. 3, n. 6 (2005) (**Revista Electrónica «Historia Actual On-Line», Año III, N° 6, Invierno 2005**), [journal on line] Available from Internet at: <<http://www.hapress.com/abst.php?a=n06a10> > 08.03.2005.

ARSLAN, A. (2004-a), "The Theories on the Power: Elite Theory", "**İş-Güç**" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, cilt: 6, Sayı: 1, 2004, http://www.isguc.org/arc_view.php?ex=193

ARSLAN, A. (2004-b), "The Theories on the Power 2: Class Theory", "**İş-Güç**" Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi, cilt: 6, Sayı: 2, 2004, <http://www.isguc.org/>.

ARSLAN, A. (2004-c), "Türkiye’de İktidarın Sosyolojik Anatomisi ve Türk İktidar Seçkinleri", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 1, 1 Ocak-31 Mart 2004, ss. 1-25.

ARSLAN, A. (2004-d), "Türk İktidar Seçkinleri", Kırgızistan Kommersiyalık Enstitüsü, Akademik Bakış, Türk Dünyası Celalabad İşletme Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 3, 2004, ss.: 1-9, http://www.tdcif.org/a_view.php?pg=arc_view&ex=13

ARSLAN, A. (2004-e), "Turkish Political Elites (Türk Siyasi Elitleri)", International Journal of Human Sciences, Political Science, 20.12.2004, <http://www.insanbilimleri.com/en>,

ARSLAN, A. (2004-f), "Social Anatomy of Turkish Top Political Elites in Contemporary Turkey", International Journal of Human Sciences, Political Science, 21.12.2004, <http://www.insanbilimleri.com/en>,

ARSLAN, A. (2004-g), "Cumhuriyet’ten Günümüze Türk Siyasi Hayatında Eşitsizlikler", Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Siyaset Bilimi 01.01.2005, <http://www.insanbilimleri.com/>.

ARSLAN, A. (2004-h), "**Çağdaş Türk Toplumunun Siyasi Hayatında Kadının Yeri ve Türk Siyasi Elitleri Arasında Kadının Temsil Edilme Durumu**", Kadın Çalışmalarında Disiplinlerarası Buluşma Sempozyumu Kitabı, Cilt: 3, Ss.: 101-110, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi.

ARSLAN, A. (2003-a), "Eşitsizliğin Teorik Temelleri: Elit Teorisi (The Theories On Inequality: Elite Theory)", Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 2003-2, ss. 115-135.

ARSLAN, A. (2003-b), “Elit Teorisi Işığında Günümüz Türk Toplumunun Genel Bir Değerlendirmesi”, **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi (Journal of Sociological Research)**, Cilt: 6, Sayı: 2, Güz/Autumn 2003, ss. 5-30, Ankara,

ARSLAN, A. (2003-c), “A Different Modernisation Experience In the Middle East: The Army And Modernisation In Turkey”, **Fırat Üniversitesi Orta Doğu Araştırmaları Merkezi Orta Doğu Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 2, Temmuz 2003, ss.: 151-168,

ARSLAN, A. (2003-d), “Çok Partili Dönem Türk Siyasi Elitlerinin Sosyolojik Profilleri”, **Jeopolitik Bilimsel Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 7, Yaz 2003, ss. 131-138, İstanbul.

ARSLAN, A. (2003-e), “Emergence Of The Turkish Bourgeoisie And Business-Politics Relations In Turkey”, **“İş-Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi**, cilt: 5, Sayı: 2, 2003,

ARSLAN, A., (2003-f) “Elit Teorisi Işığında Günümüz Türk Toplumunun Genel Bir Değerlendirmesi”, **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi (Journal of Sociological Research)**, Cilt: 6, Sayı: 2, ss. 5-30, Güz / Autumn 2003.

ARSLAN, A., (2001), “Cumhuriyet Dönemi (1920-1995) Türk Siyasi Elitlerinin Toplumsal Profili (Sociological Profiles of Turkish Political Elites in Republican Era)”, **Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 2, 2001, ss. 5-16.

ARSLAN, A. (2000), “Cumhuriyet’ten Günümüze Türk Siyasi Liderleri: Atatürk’ten Demirel’e Üst Siyasi Elitler”, **Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, c. 8, s. 2/200, s. 499-514.

ARSLAN, A. (1998), “The Theories On Inequality: Elite Theory and Class Theory”, 18 march 1998, Guildford: University of Surrey, Department of Sociology.

ARSLAN, A. (1995), Turkish Political Elites: Social Construction of Turkish Political Elites and Top Political Leadership in Turkey, Guildford: University of Surrey, Department of Sociology.

ALTUNIŞIK, R., Coşkun, R., (vd.) (2004) Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (SPSS Uygulamalı), Sakarya: Sakarya Kitabevi.

BACHRACH, P. & Baratz, M. (1962), "Two Faces of Power", American Political Science Review, vol. LVI.

DAHL, R. (1961), Who Governs?, New Haven, Yale UP.

ETZIONI, H. (1993), The Elite Connection, London: Polity Press.

FREY, W.F. (1965), The Turkish Political Elite, Massachusetts: MIT Press.

GILBERT, N. (1994), Researching Social Life, London: Sage.

JARY, D. & Jary, J. (1991), Dictionary of Sociology, Glasgow: Harper Collins.

HERTZ, R. & Imber, J. B. (1995), Studying Elites Using Qualitative Methods, London: Sage.

LANDAU, J. M., Özbudun, E., & Tachau, F. (1980) Electoral Politics in the Middle East, London: Cronm Helm.

MACDONALD, M. (1977), The Education of Elites, Milton Keynes: Open University Press.

MEISEL, J. (1962), The Myth of the Rulling Class: Gaetano Mosca and Elite, Michigan: University Press.

MOYSER, G. & W'agstaffe, M. (1987), Research Methods for Elite Studies, London: Allen and Unwin.

MOSCA, G. (1939), The Ruling Class, New York: McGraw Hill.

PARETO, V. (1968), The Rise and Fall of the Elites, New Jersey: The Bedminster.

MILLS, C.W. (1956), The Power Elite, London: Oxford.

PRESTHUS, R. (1964), Men at the Top, New York: Oxford University Press.

PUTNAM, R. (1976), The Comparative Study of Political Elites, New Jersey: Prentice Hall.

THOENES, P. (1966), Elites in the Welfare State Toronto: Trans Canada Press.

TURHAN, M. (1991), Siyasal Elitler, Ankara: Gündoğan Yayınları.

YÜCEKÖK, A.N. (1983), Türkiye'de Parlamentonun Evrimi (The Evaluation of the Parliament in Turkey), Ankara: Ankara University.

UNFPA, (2005), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), 20.05.2005,
http://www.un.org.tr/unfpa_tur/populationdynamics1turkey.asp